

कञ्चन गाउँपालिका स्तरीय

अभ्यास परीक्षा-२०८१

विषय - नेपाली

कक्षा - १०

समय - ३ घण्टा

पूर्णाङ्क : ७५

नोट : अक्षर सफा, शुद्ध र मौलिक उत्तरलाई प्रोत्साहन दिइने छ ।

१. समूह 'क' मा दिइएका शब्दहरूको अर्थ समूह 'ख' बाट पहिचान गरी जोडा मिलाउनुहोस् : (२)

“क”

धम्मपद

मुहान

अवसाद

दसी

“ख”

मनमा पर्ने पछुतो

प्रमाण

बुद्धका उपदेश भएको ग्रन्थ

उद्गमस्थल

वक्षस्थल

२. दिइएको अनुच्छेदबाट उपयुक्त शब्द पहिचान गरी खाली ठाउँ भर्नुहोस् : (२)

संसारमा बाँचिरहेका मानिसहरू युद्धका चपेटामा परेका थुप्रै ऐतिहासिक तथ्यहरू पाइन्छन् । युद्धले हरेक देशको उन्नतिमा क्षति पुऱ्याउने गर्छ । नेपाल आमाका सपुतहरूले कम्मरमा पटुकी बाँधेर केही नखाई शरीर खाक नहुन्जेल लडेको इतिहास छ ।

(क) 'सङ्ग्राम' को पर्यायवाची शब्द हो ।

(ख) 'अवनति' को विपरीतार्थी शब्द हो ।

(ग) 'खाग' को श्रुतिसमभिन्नार्थी शब्द हो ।

(घ) 'पटुका' को लघुतावाची शब्द हो ।

३. दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान वा टुक्का र एउटा पारिभाषिक वा प्राविधिक शब्द पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् : (२)

नखाएको विष पनि लाग्दो रहेछ । यो मोबाइलभित्रको संसारमा पस्दा त खुब विचार पुऱ्याउनु पो पर्दोरहेछ नि । सामाजिक सन्जालको प्रयोग पनि अचम्मको हुँदो रहेछ ।

४. (क) दिइएका शब्द समूहबाट शुद्ध शब्द छानी लेख्नुहोस् : (१)

(क) (अ) समावेश (आ) शमावेश (इ) समावेष (ई) षमावेस

(ख) (अ) पङ्चशील (आ) पन्चशील (इ) पंचशील (ई) पञ्चशील

(ख) दिइएको वाक्यलाई शुद्ध पारी लेख्नुहोस् : (२)

सपना पर्सी सहर जादैछिन् उनीसँगै बुबाआमा पनि जाँदै हुनुहुन्छ । उनीहरूको प्रतिक्रिया दाजु सहरमा बसेका छन् ।

५. रेखाङ्कित शब्दहरूको पदवर्ग छुट्याउनुहोस् : (३)

विद्यार्थीको मिहिनेत र अठोट देखेर उनीहरूका शिक्षक धेरै खुसी भए । यसकारण उनीहरूलाई सबैले प्रशंसा गरेका छन् ।

६. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२×२=४)

(क) दिइएको अनुच्छेदबाट दुईओटा उपसर्ग र दुईओटा प्रत्यय लागेर बनेका शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् ।

देशका असङ्ख्य युवाहरू श्रमिक बनेर विदेश जान पाउँदा हर्षित हुन्छन् । विदेशी भूमिमा अमूल्य श्रम बेच्न बाध्य हुने ती नेपाली युवाहरू इमानदारपूर्वक परिश्रम गर्न भनेपछि पर्दैनन् ।

(ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा समस्त शब्द पहिचान गरी विग्रह गर्नुहोस्, एउटा विग्रह पदावली पहिचान गरी समस्त शब्द बनाउनुहोस् र द्वित्व भएर बनेका दुईओटा शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् :

रूद्रपुर सामुदायिक वनको देउरालीस्थित चारकोसे भाडीको विचमा बनाइएको पार्कमा मेरा ठुला बाबा घुम्न गई तात्तातो कफी पिउने मौका पाउनुभएछ । उहाँ ससानो कुरामा नअल्झी चाँडै आफ्नो दाजु पीताम्बरसँग घर पनि फर्किहाल्नु भएछ ।

७. दिइएको अनुच्छेदलाई अज्ञात भूतमा पक्षमा परिवर्तन गर्नुहोस् : (२)

अनुज सबै उठ्छन् । उनले आफ्नो नित्यकर्म सकेर केहीबेर पत्रपत्रिका पढ्छन् । उनले बाबालाई घरको काममा सघाउँछन् । उनी खाना खाएर समयमै विद्यालय जान्छन् ।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२)

(क) सामान्यार्थकका फरक फरक क्रियापद प्रयोग गरी चार वाक्यमा कञ्चन गाउँपालिकाको बारेमा वर्णन गर्नुहोस् ।

(ख) तल दिइएका एकवचनका वाक्यलाई बहुवचनमा परिवर्तन गरी अनुच्छेद पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

ऊ समाजसेवी हो । उसलाई अरूको काम गर्न आनन्द आउँछ । उसले जीवनलाई बुझेको छ । उसको साथी पनि समाजसेवा र परोपकारमा रमाउँछ ।

९. कोष्ठकमा दिइएका सङ्केतका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्नुहोस् : (४)

(क) कर्मचारीले राम्रोसँग काम गरेका छन् । (प्रेरणार्थक)

(ख) गुरुद्वारा विद्यार्थीहरू पढाइन्छन् । (कर्तृवाच्य)

(ग) गुरुले त्यो असल विद्यार्थी हो, भन्नुभयो । (अप्रत्यक्ष कथन)

(घ) विद्यार्थी पास भएपछि म खुसी भएँ । (वाक्य विश्लेषण)

१०. दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)

आजभोलि मेरा आँखा निकै लोभी हुन थालेका छन् । किन किन मेरा आँखा केवल भ्यालतिर मात्र हुतिरहन्छन् । त्यसैले आज मेरा लोभी आँखाले कोठाको भित्तामा टाँगिएको वृत्ताकार घडी हेरे । त्यहाँ हरियो पृष्ठभूमिमा सेता सुई आआफ्नै लयमा सामूहिक नृत्यमा मस्त थिए । घडीका सुईको त्यो नीरस नाचले न त मेरो मनमा कुनै तरङ्ग ल्यायो न त कुनै उमङ्ग नै । हृदयमा कसैले मेरो बोभिलो दैनिकीको सुन्दर तर हलुङ्गो फूलको बुकी राखिदिए जस्तो मात्र आभास भयो । शुभकामना, याङ्जी ! आज तिमी जन्मदिन । भरे साँझको भान्सा केही विशेष बनाउँछु । छिट्टै घर आऊ है! भनी आमाले भन्नुभएको थियो ।

प्रश्नहरू:

- (क) “मेरा लोभी आँखाले कोठाको भित्तामा टाँगिएको वृत्ताकार घडी हेरे ।” यस वाक्यलाई अकरणमा बदल्नुहोस् ।
- (ख) रेखाङ्कित ‘आमाले’ शब्दको कारक र विभक्तिको नाम लेख्नुहोस् ।
- (ग) “आजभोलि मेरा आँखा निकै लोभी हुन थालेका छन् ।” यस वाक्यको उद्देश्य र विधेय लेख्नुहोस् ।
- (घ) “घडीका सुईको त्यो नीरस नाचले न त मेरो मनमा कुनै तरङ्ग ल्यायो न त कुनै उमङ्ग नै ।” यस वाक्यलाई संयुक्त वाक्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् ।

११. दिइएको अनुच्छेद पढ्नुहोस् र सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)

बालबालिकाका निम्ति लेखिएको र बालबालिकाद्वारा रचिएको साहित्य बालसाहित्य हो । बालसाहित्यको विषयवस्तु छनोट गर्दा बालकको उमेर, रुचि, आवश्यकता र मनोविज्ञान आदिलाई विशेष ध्यान दिनुपर्छ । बालबालिकामा घुमफिर, खेलकुद, संस्कृति, सहयोग, मायाममता, मेलमिलाप, सम्मान तथा पुरस्कार आदिले कौतुहल सिर्जना गर्दछ । बाल परिवेशका घटनाका रोचक प्रस्तुतिले बालबालिकालाई आफ्नै जीवन तथा क्रियाकलाप पढे जस्तो अनुभूति र मनोरञ्जन प्रदान गर्छ । विभिन्न विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित तथ्य समावेश भएका रचनाले बाल जिज्ञासाको समाधान गर्न सक्छ बालसाहित्यले बालबालिकालाई सिर्जनात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्न मद्दत गर्छ । यसले बालबालिकामा आत्मविश्वासको भावना बढाउन, राष्ट्रप्रेमको भावना जागृत गर्न, विविध कला, संस्कृति, परम्परा आदिमा भएका विशिष्ट मूल्यमान्यता तथा लोकसंस्कृतिको हस्तान्तरण गर्न, शब्दभण्डार तथा भाषिक क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग गर्छ । पाठ्यक्रमले निर्देश गरेका सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउनका लागि सन्दर्भ सामग्रीका रूपमा पनि बालसाहित्यको उपयोग गर्न सकिन्छ । त्यसैले विद्यालयको पुस्तकालयमा बालसाहित्यका पुस्तक पर्याप्त मात्रामा हुनु जरुरी छ । सूचनाको ज्ञान तथा सिर्जनात्मक सिपको प्रवर्द्धन गर्दै बालबालिकामा अन्तर्निहित प्रतिभा प्रस्फुटन गर्न बालसाहित्यको आवश्यकता पर्दछ ।

प्रश्नहरू :

- (क) कस्तो साहित्यलाई बालसाहित्य भनिन्छ ?
- (ख) बालसाहित्यको विषयवस्तु छनोट गर्दा के कस्ता कुरामा ध्यान दिनुपर्छ ?
- (ग) कस्ता विषयले बालबालिकामा कौतुहल सिर्जना गर्दछ ?
- (घ) बालसाहित्यका विशेषताहरू के के हुन् ?

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

(क) दिइएका बुँदाका आधारमा जीवनी तयार पारी शीर्षकसमेत लेख्नुहोस् :

नाम : गुरुप्रसाद मैनाली
जन्ममिति : वि.सं. १९५७ भाद्र २३ गते
जन्मस्थान : धनकुटा, कोसी अञ्चल, पुख्र्यौली घर कानपुर काभ्रे ।
शिक्षा : स्वाध्ययन
सेवा : सुरूमा अदालतमा डिट्टा, हाकिम, पछि मन्त्रालयको उपसचिव र काठमाडौँ जिल्ला अदालतका न्यायाधीश प्रकाशित पहिलो कथा: नासो कथा (१९९२)

प्रकाशित पहिलो कथासङ्ग्रह : नासो कथा सङ्ग्रह (२०२०) एघारओटा कथाहरू भएको,

प्रवृत्ति र विशेषता : प्रथम आधुनिक नेपाली कथाकार, सामाजिक विषयवस्तुमा आधारित आदर्शोन्मुख यथार्थवादी प्रवृत्ति, सरल, भाषाशैली, उखान टुक्काको प्रयोग, गाउँले जीवनका चित्रण आदि ।

देहावसान : २०२८ जेठ २५ काठमाडौँ ।

- (ख) ‘विदेशको सुखभन्दा स्वदेशको स्वतन्त्रता प्यारो’ भन्ने वादविवादको पक्षमा आफ्ना गहकिला विचार प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

- (क) आफ्नो विद्यालयको वार्षिकोत्सवमा अभिभावकलाई दिइने निमन्त्रणा कार्डको नमुना तयार पार्नुहोस् ।
- (ख) मलावरदेवी पुस्तक पसल भारगैराले कक्षा नौ र दशका अनिवार्य विषयका पाठ्यपुस्तक माग गरी साभ्ना प्रकाशन काठमाडौँलाई लेखेको एउटा व्यापारिक पत्रको नमुना तयार पार्नुहोस् ।

१४. दिइएको अनुच्छेदबाट चारओटा बुँदा टिप्नुहोस् : (२)

गङ्गाधरका दुई छोरा थिए , जेठा मुरलीधर र कान्छा श्रीधर । मुरलीधर पण्डित थिए । सबै न्वाउँथे, आधा दिनसम्म पूजापाठ गर्थे । उनी आफ्नो धर्म र संस्कृतिका उपर असीम श्रद्धा राख्थे । आफ्ना पिताका भैं उनी पनि अरूलाई सताउनु महापाप सम्झन्थे । मानिस उनलाई जिल्लाका टाढा टाढा ठाउँमा बोलाएर सप्ताह पुराण सुन्थे । उनी एउटा वास्तवमा सच्चा ब्राह्मण थिए ।

धोतीमाथि लामो लबेदा, लबेदामाथि सेतो पटुका, शिरमा मखमलको रातो टोपी, काँधमा च्यादर, ललाटमा चन्दन, उनी सधैं यही परिधानमा हिँड्थे । जिल्लामा 'मुरली पण्डित' का नाउँले प्रख्यात थिए । उनी बाबुसँग अगि नै छुट्टिएर बेग्लै बसेका थिए । उनका दुई जना छोरी मात्र थिए ।

१५. दिइएको अनुच्छेदबाट एक तृतीयांशमा सारांश लेख्नुहोस् : (३)

पाब्लो पिकासोको चित्रकलामा 'घनवाद' को सशक्त प्रयोग भएको पाइन्छ । घनवादको प्रयोग भएको यस कलालाई 'निग्रो काल' पनि भनिन्छ । घनवादी कलाकृतिमा वस्तुलाई विश्लेषण गरिन्छ, टुका टुका पारिन्छ । ती टुकालाई अमूर्त रूपमा पुनः संयोजन र संश्लेषण गरिन्छ । यसमा कलाकारले वस्तुलाई एउटै दृष्टिकोणबाट चित्रण नगरी बृहत्तर सन्दर्भमा प्रतिनिधित्व गर्न धेरै दृष्टिकोणबाट विषयलाई चित्रण गर्दछन् । यसरी मूर्त वस्तुलाई भाँच्ने, टुक्याउने अनि जोडेर फेरि वस्तु र विषयलाई व्यापक अर्थमा र अमूर्त रूपमा प्रयुक्त गर्ने यही वाद नै घनवादी कलाका रूपमा चिनिन्छ । यसरी जुनसुकै कालमा लेखिएका भए पनि उनका हजारौं चित्रकला र मूर्तिकला आज पनि सशक्त र जीवन्त छन् । यिनै हजारौं चित्रकला र मूर्तिकलाका कारण पाब्लो पिकासो आज विश्व मानव समुदायमा अजर र अमर बनेका छन् ।

१६. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२×४=८)

(क) तलको कवितांश पढी अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

जुटेका ज्ञानले जो छन् पादै धर्ती मनोहर
उठेका कर्मले जो छन् गर्दै निर्माण सुन्दर ।
समर्पित भएका छन् जो सदा न्यायखातिर
संसारमा उठेका छन् तिनैका विजयी शिर ।

प्रश्नहरू :

(अ) धर्तीलाई केले सुन्दर बनाएको छ ?

(आ) यस कविताशंको मुख्य आशय के हो ? प्रष्ट पार्नुहोस् ।

(ख) दिइएको जीवनीको अंश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा ३४ वर्षको उमेरमा नेपाली भाषानुवाद परिषद्मा नेपाली पुस्तक लेखकका रूपमा जागिरे भए । यो जागिरे अवधि उनको लेखन यात्राको स्वर्णकाल रहयो यसै समयमा उनले उत्कृष्ट खालका महाकाव्य र खण्डकाव्यका साथै थुप्रै कविता, गीत, बालकविता, कथा, निबन्ध रचना गरे । देवकोटाको महासागर जस्ता प्रतिभा राणाहरूको निरङ्कुशताको साँधुरो सुरुङ्गभित्र कसरी बग्न सक्त्यो र ? मुलुकमा जति बेला प्रजातन्त्र प्राप्तिमा लागि क्रान्तिको आगो सल्कंदै थियो त्यति बेला उनले पनि विद्रोहको बाटो समाते । उनी वि.सं २००४ सालमा प्रजातान्त्रिक आन्दोलनमा संलग्न भए । उनी घरपरिवार कसैलाई थाहा नदिई बनारसतर्फ प्रवासिए । त्यहाँबाट

निस्कने युगवाणी पत्रिकामार्फत निरङ्कुशताविरुद्ध युगले चाहेको विद्रोहको वाणी फुके ।

प्रश्नहरू :

(अ) देवकोटाको जागिरे अवधिलाई किन स्वर्णकाल भनिएको हो ?

(आ) निरङ्कुशता विरुद्धको आन्दोलनलाई देवकोटाले कसरी सहयोग गरे ?

१७. नेपाली गाउँको सजीव चित्रण हो 'गाउँमाथि एउटा कविता' यस भनाइप्रति आफ्नो तर्क प्रस्तुत गर्नुहोस् । (४)

१८. कुनै एक उद्धरणको व्याख्या गर्नुहोस् : (४)

- (क) नेपाल बाँचे नेपाली हाम्रो गौरव बाँच्ने छ
नेपाली भाषा संस्कृति कला साहित्य साँच्ने छ
यसैले आऊ नेपाललाई बलियो बनाऊ
नेपाली हाम्रो श्रम र सिप स्वदेश मै लगाऊ ।
- (ख) सुख पनि यहीं रहेछ । सुकर्म देखाउने बाटो पनि यहीं रहेछ । कुकर्मतिर लाग्ने कुवाटो पनि यहीं रहेछ ।

१९. तलका कुनै एक प्रश्नको विवेचनात्मक उत्तर दिनुहोस् : (७)

- (क) दिइएको जीवनीको अंश पढी सोधिएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
रुइत एउटा सरल र सस्तो पद्धतिबाट आँखा रोगीको उपचार गर्न चाहन्थे । त्यसैले समूह बनाएर ठाँउ ठाँउमा पुगेर आँखा उपचारमा सहभागी हुँदै शल्यक्रिया र अनुसन्धान गर्दै जाँदा उनले नयाँ प्रविधिको आविष्कार गरे उनले आविष्कार गरेको प्रविधि सबैभन्दा सस्तो र भरपर्दो सावित भयो । यही प्रविधि अन्तर्राष्ट्रिय जगत्मा नेपाली प्रविधि अर्थात् रुइतेक्टोमीको रूपमा विश्वभरि चर्चित छ ।
- (अ) सन्दुक रुइतद्वारा प्रस्तुत नेपाली प्रविधि अर्थात् रुइतेक्टोमी विश्वभरि चर्चित हुनुको कारण के हो ? 'सन्दुक रुइत' जीवनीका आधारमा समीक्षा गर्नुहोस् ।
- (ख) दिइएको एकाङ्कीको अंश पढी सोधिएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
किन बस्ने यहाँ ? एक गाँस खानका निम्ति नोकरी गर्नपरे आफ्नै घरमा आफ्नै दाजुभाइहरूको गरौंला जति पसिना बहाउनुपरे पनि आफ्नै घरबारीमा बहाऔंला । एक गेडा मकै भए पनि आफ्नै माटामा उब्जाउँला ।
- (अ) 'घरको माया' एकाङ्कीका पात्र बतासेको विचारमा अथाह देशभक्ति पाइन्छ, समीक्षा गर्नुहोस् ।

२०. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा १५० शब्दासम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् : (७)

- क) मलाई मन पर्ने कवि
ख) साइबर अपराध समस्या र समाधान
ग) नेपालको शिक्षा प्रणाली : सुधार र सम्भावनाहरू

समाप्त